

Den stödjande skolan

Delförstudien Skola- minska avhopp

Linnea Woxberg, Malin Johansson Romsig, Göran Ehn

2014-10-28

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

REGION DALARNA

Sammanfattning

Region Dalarna bedriver sedan mitten av januari en EU-finansierad förstudie med namnet *Dalarna- Tillväxt för alla*. Regionen står inför flera utmaningar. Region Dalarna och Gysam startade tillsammans arbetsgruppen Skola- minska avhopp.

Arbetsgruppens syfte är att undersöka förutsättningarna för ett regionalt ESF-projekt för att minska avhopp från skolan och förbättra elevernas psykiska hälsa. Rapporten syftar till att ge ett underlag för intresserade kommuner att tillsammans med Region Dalarna och Gysam utforma ett regionalt projekt.

Dalarna står inför samma utmaningar som övriga landet kring ökat antal avhopp i gymnasieskolan och obehöriga elever till nationella program.

I intervjuer och möten med referensgrupper har det framkommit att det finns ett behov och intresse av att arbeta mer förebyggande, med elever i behov av extra stöd och kring ungas psykiska ohälsa i skolan. Andra utvecklingsmöjligheter som lyfts fram är bl.a. kompetens i bemötande hos personal, rutiner för elever som är i riskzonen för avhopp och utveckla överbrygning av grundskola-gymnasium.

Det nationella ESF-projektet Plug In ger exempel på beprövade metoder för att förebygga och minska avhopp. Projektet visar på viktiga erfarenheter kring elevens anknytning till skolan, tidiga insatser i skolan och flexibel utbildning.

Arbetsgruppen beskriver att det finns möjligheter att skapa ett gemensamt mål för ett regionalt projekt genom bl.a. Dalastrategin och Gysams kvalitetsarbete. Det finns ett intresse och behov allmänt hos skolorna och kommunerna att arbeta mer förebyggande. Plug In visar på beprövade metoder och viktiga erfarenheter inför ett liknande projekt. Det finns tid för en förankring i skolorna inför projektet. I Dalarna finns två lokala projekt som har visat goda resultat och ger kunskap om målgruppen som redan hoppat av. Socialfonden ser gärna större regionala projekt i de nya programmen samt framhäver särskilda satsningar på målgruppen 15-24 år. Tidigare regionala projekt har visat goda resultat på individ, kommunal och regional nivå.

Innehåll

Sammanfattning	0
1. Inledning	2
2. Syfte och mål med delförstudien	2
Syfte	2
Syfte för rapporten	2
3. Bakgrund	3
Styrdokument	3
Om EU:s strategi	4
4. Statistik - Nuläge	5
Om avhopp nationellt	5
Om avhopp i Dalarna	7
Orsaker till avhopp i några av Dalarnas skolor	9
Socioekonomisk kalkyl- vi har inte råd att låta bli... ..	10
Om psykisk ohälsa hos unga	10
5. Kunskapsinhämtning från intervjuer och referensgrupper	12
Möten med arbetsgruppens referensgrupper	13
6. Behov och utvecklingsmöjligheter	15
Goda exempel	15
7. Plug In, ett projekt som halverat avhopp	17
Arbetsgruppens reflektioner:	18
8. Slutsatser och fortsättning	20
Vilka förutsättningar/möjligheter finns det för ett regionalt projekt i att minska avhopp? ..	20
9. Ekonomiskt exempel	22
Bilaga 1. Intervjuer	1
Bilaga 2. Dalarna avhopp tabell	1
Bilaga 3. Riskfaktorer för avhopp	1
Bilaga 4. Metoder för att förebygga avhopp	1

1. Inledning

Region Dalarna bedriver sedan mitten av januari en EU-finansierad förstudie med namnet *Dalarna- Tillväxt för alla*. Regionen står för flera utmaningar såsom avhopp från skolan, kompetensbrist, ohälsa och utanförskap.

En av målgrupperna i förstudien är unga arbetslösa och de som hoppat av eller riskerar att hoppa av skolan (15-24år). Efter förstudiens kartläggning, workshops i alla Dalarnas kommuner och diskussioner på delkonferensen i maj, stod det klart att tidiga insatser i skolan bör ingå i ett regionalt projekt inom ESF.

Gysams målsättning är att öka genomströmningen av elever i gymnasieskolorna. Både Gysam och Region Dalarna har ett intresse för tidiga insatser i skolan och därför skapades arbetsgruppen Skola- minska avhopp. Uppdraget innebär bl.a. att studera tidigare goda exempel inom Plug In (SKL), göra intervjuer med olika aktörer/ fokusgrupper och samla statistik för Dalarna. (utredningen är avgränsad till att främst beröra avhopp inom gymnasieskolan men inkluderar också tidiga insatser som kan beröra grundskolan och elever som riskerar avhopp i åk. 8-9)

Arbetsgruppen utreder frågeställningen: Vilka möjligheter och förutsättningar finns det för ett regionalt projekt i att minska avhopp från skolan i Dalarna?

2. Syfte och mål med delförstudien

Syfte

Denna utredning ses som en del i förstudien- Tillväxt för alla. Det långsiktiga syftet är att minska avhopp. Det kortsiktiga syftet är att utreda förutsättningarna för ett regionalt ESF-projekt för att minska avhopp från skolan och förbättra den psykiska hälsan hos alla elever.

Syfte för rapporten

Denna rapport syftar till att ge ett underlag för intresserade kommuner tillsammans med Region Dalarna och Gysam att utforma ett regionalt projekt för att göra skolan bättre för alla elever och i längden minska avhopp.

3. Bakgrund

Styrdokument

Delförstudien har bakgrund i tre styrdokument som på olika sätt utformar frågeställningarna som utredningen står för.

1. Dalastrategin, ligger till grund för förstudien Tillväxt för alla och därmed även denna delförstudie.
2. Gysams kvalitetsarbete, går väl ihop med Dalastrategins vägval om att öka utbildningsnivån men framförallt att öka genomströmningen.
3. Nya ungdomspolitiken, visar prioriterade områden för handlingsprogrammet, där ungas psykiska ohälsa och egen försörjning är två av dessa. Och pekar dessutom på unga avhoppare som en målgrupp att göra ytterligare satsningar för.

Dalastrategin- Dalarna 2020

Dalastrategin beskriver de utmaningar regionen står inför fram till 2020 som berör bland annat kompetensförsörjning, tillgänglighet och struktur samt attraktionskraft. Visionerna beskriver bland annat ett Dalarna som landets bästa region för unga där ungas drivkraft tas tillvara med en tydlig plats i tillväxtarbetet. Samt där Dalarna kännetecknas av ett tydlig regionalt ledarskap och en förmåga att samla alla krafter för en positiv utveckling av regionen. Utmaningarna för Dalarna i utbildning och livslångt lärande handlar om att Dalarnas befolkning har en utbildningsnivå som inte matchar dagens efterfrågan på arbetsmarknaden. Dalastrategin pekar på målet att utbildning behöver planeras i en ökad samverkan mellan skola, högskola, näringsliv och de arbetssökandes och arbetsmarknadens behov av kompetens. Det livslånga lärandet får allt större betydelse i takt med allt hårdare konkurrens inom den globala och kunskapsbaserade ekonomin. Där har grundskolan en viktig roll och i strategin beskrivs "Högre upp i utbildningssystemet har gymnasieskolan en nyckelroll genom att skapa utbildningar som har stor relevans för länets arbetsmarknad och som kan göras tillgängliga för elever, anställda och arbetslösa i ett livslångt lärande".

Gysams kvalitetsarbete

En viktig del i Gysams arbete är kvalitetsarbetet. Fokus ligger på framgångsfaktorer och modeller som kan användas generellt och göra skillnad i vardagen, både för lärare och elever. Arbetet skall vara ett stöd för de enskilda skolorna att nå en ökad måluppfyllelse. Under 2014 prioriteras att öka genomströmningen av elever men även att öka omvärldsbevakningen. Det görs genom att bevaka det projekt som SKL (Plug In) driver för att öka genomströmningen. Studietiden för gymnasieelever tenderar att bli 4-5 år, och var tredje elev behöver antingen längre tid på sig att fullfölja gymnasieutbildningen eller så avbryter de helt. Gysams utgångspunkter för genomströmningsarbetet är de framgångsfaktorer som framhålls av SKL i rapporten *Minska studieavbrotten*.

- Bra bemötande

- Tydliga mål och betoning på resultat
- Att vara på rätt utbildning
- Kvalitet genom arbete och delaktighet
- Förmågan att upptäcka och tillgodose behov

Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande.

Nya ungdomspolitikerna berör ungdomar mellan 13-25 år med målet: *Alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen.* I propositionen presenteras också ett ungdomspolitiskt handlingsprogram för perioden 2014-2017 med insatser inom tre prioriterade områden – ungdomars inflytande, egen försörjning och psykisk hälsa. Propositionen antogs i juni 2014.

I studier inom introduktionsprogram och stödåtgärder inom gymnasieskolan, understryker regeringen vikten av att huvudmännen gör kraftfulla insatser för att motverka att elever avbryter sin gymnasieutbildning. I ungdomspolitikerna framhålls också vikten av arbetet inom studie- och yrkesvägledning och anpassad studiegång. Statistik visar att majoriteten av de unga som blir aktuella för informationsansvaret har avbrutit en pågående gymnasieutbildning och att en tredjedel har gjort detta i årskurs 3.

Strategin Dalarna- Sveriges bästa ungdomsregion

Region Dalarna är just nu i processen att ta fram en strategi för hur Dalarna ska arbeta för att bli och vara Sveriges bästa ungdomsregion. Unga i Dalarna ska ha makt att forma sina liv och ges utrymme och möjlighet att ta en tydlig plats i tillväxtarbetet. Strategin beskriver hur Dalarna genom ett sektorsövergripande och kunskapsbaserat arbete ständigt ska utvecklas mot ett bättre Dalarna för unga. Strategins primära målgrupp är politiker och tjänstemän. Kommuner och landsting lyfts som särskilt viktiga aktörer. Till strategin kommer en handfull prioriterade områden att kopplas, med utgångspunkt i såväl Dalastrategi som den nationella ungdomspolitikerna.

Reflektion

Vi ser att dessa strategier framhåller förebyggande arbete för att minska avhopp i gymnasiet, öka utbildningsnivån samt förbättra ungas psykiska hälsa. Det är därmed prioriterade områden både nationellt, i Dalarna och inom Gysam.

Om EU:s strategi

I EU:s strategi för smart och hållbar tillväxt, Europa 2020, är ett av målen att minska andelen ungdomar som inte slutfört gymnasiet och får färdigheter som gör dem konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden. En prioritering är att förbättra möjligheterna för andelen elever som inte går ut skolan, liksom att förbättra möjligheterna till yrkesutbildning och högskolestudier.

4. Statistik - Nuläge

Om avhopp nationellt

Nästan 25 procent av Sveriges gymnasieelever klarar inte examenskraven. 15 procent av eleverna får F eller streck i ett eller flera ämnen. De sista 10 procenten är avhopparna. (Dropouts, Tema Unga i arbetslivet, 2014 Skolverket).

Åldersgrupper på unga utanför arbetsmarknaden

Fördelningen i åldersgrupper på ungdomar som står utanför arbetsmarknaden är 4 % 16-19, 13 % 20-24 och 15 % 25-29 enligt Lisbeth Lundahl (NEETS 2014). Sverige har internationellt sett en hög andel ungdomar som inte kommer in på arbetsmarknaden.

Antal ungdomar utanför gymnasieskolan i siffror

I regeringens *Ungdomar utanför gymnasieskolan- ett förtydligat ansvar för stat och kommun*, talar man om att cirka 2000 ungdomar varje år inte påbörjar en gymnasieutbildning direkt efter avslutad grundskola och cirka 30 000 unga avbryter varje år en påbörjad gymnasieutbildning. Uppföljningar visar dock att det varje år funnits i genomsnitt 17 000 unga i åldrarna 16-19 år som varken har arbetat eller studerat under de senaste tio åren. (SOU 2013:13)

Ungdomar som inte påbörjar gymnasiet

Antalet ungdomar som inte påbörjar gymnasieutbildning direkt efter grundskolan har ökat sedan 2008. Gruppen utgörs av något fler pojkar än flickor. Det saknas till stora delar kunskap om denna grupp av ungdomar och därmed också om skälen till att de inte efter avslutad grundskola påbörjar studier inom gymnasieskolan (s. 121 Prop 2013/14:191)

Det finns forskning som tyder på att det bl.a. beror på obehörighet till gymnasiet, sen invandring till Sverige och föräldrars utbildningsnivå, se nedan.

Obehöriga till gymnasiet i procent och föräldrars utbildningsnivå

De senaste uppgifterna på antal obehöriga elever till gymnasiet i Sverige är från våren 2014 och visar att siffrorna har ökat från förra årets 12,4 procent till 13,1 procent (Skolverket).

Samma underlag visar att skillnaden mellan obehöriga elever födda i Sverige (10 %) och obehöriga elever födda utomlands, men som flyttat hit innan skolstart (14 %), inte skiljer sig åt nämnvärt. Den stora skillnaden visar sig i gruppen obehöriga elever som invandrat hit efter skolstart (48 %). Gruppen obehöriga elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning ligger på 44 % och är i princip samma grupp elever som invandrat före skolstart. (Skolverket PM 1 (15) Dnr: 2014:00254).

Genomströmningen på gymnasiet och föräldrars utbildningsnivå

Majoriteten av eleverna i den sistnämnda gruppen ovan studerar på IV/IM- eller IV/IM-språk där genomströmningen är lägst av alla program på 1-3 %. Studien är baserad på åren 2008-13 och rör genomströmning på 3 år.

Grupper med högst genomströmning är kvinnor, elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning samt elever med svensk bakgrund (Skolverket PM Dnr 71-2013-28(10)).

Sammanfattningsvis innebär det att föräldrars utbildningsnivå fortsätter att vara en betydande faktor för elevers inträde och prestation på gymnasiet.

Orsaker till avhopp

Det finns en hel del kunskap om orsaker till avhopp och vilka riskfaktorer det handlar om. Mycket går att läsa om på Pluginnovation, där man sammanställt och samlat internationell forskning. Riskfaktorerna kan handla om individuella bakgrundsfaktorer, strukturella bakgrundsfaktorer och utbildnings- och skolstrukturer. Orsaker till avhopp beskrivs som ett samspel mellan dessa faktorer. Några av exemplen på riskfaktorer synliga i skolan är:

- Frånvaro
- Låga skolresultat
- Inlärningsvårigheter
- Negativa relationer med jämnåriga (mobbare, mobbad, utanförskap)
- Psykisk och fysisk ohälsa

(Pluginnovation, Ferguson, 2005, Kendall & Kinder 2005, Läs mer i bilaga 3.)

När unga själva anger orsaker till att de avbrutit sina studier är förklaringar vanligen otillräckligt stöd i skolan, brist på meningsfullhet, fysisk eller psykisk ohälsa samt att de gjort ett felaktigt val eller att utbildningen inte var som de tänkt. I Tema Ungas senaste djupintervjustudie berättade unga att mobbning eller socialt utanförskap var den främsta orsaken till avhoppet. I rapporten presenteras följande orsaker:

1. Mobbning, socialt utanförskap
2. Brist på pedagogiskt stöd i skolan
3. Vuxna som inte bryr sig
4. Dåligt bemötande i skolan
5. Bristfälligt pedagogiskt stöd i skolan efter en långvarig frånvaro (på grund av sjukdom eller missbruk)
6. Behov av mer praktik och mindre teori
7. Stökig skolmiljö
8. Fel programval
9. Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som inte upptäcks under utbildningen
10. Dåliga hemförhållanden

(Tema Unga, 10 orsaker till avhopp, 2013)

Sammantaget finns det tydligt beskrivet vilka faktorer som kan spela in vid avhopp samt vilka orsaker som identifieras både av vuxna och unga. Däremot är kunskapen inte lika dokumenterad kring metoder för *hur* vi ska jobba med dessa riskfaktorer.

Om avhopp i Dalarna

Andel elever som avbröt studierna under det första året på gymnasiet

Det varierar mellan 1 % (Vansbro) och 8 % (Smedjebacken). Dalarna ligger därmed både över och under rikssnittet på 4 % (Skolverket, 2014).

Andel elever som fullföljt inom 4 år.

I den kommun med lägst andel har 67 % (Orsa) fullföljt gymnasiet inom 4 år, och de kommuner som har den största andelen ligger på 82 % (Gagnef, Leksand och Malung-Sälen). Rikssnittet är 77 % liksom hela Dalarnas. Dessa siffror är inklusive IM.

Avesta	70%
Borlänge	73%
Falun	80%
Gagnef	82%
Hedemora	75%
Leksand	82%
Ludvika	80%
Malung-Sälen	82%
Mora	80%
Orsa	67%
Rättvik	74%
Smedjebacken	78%
Säter	77%
Vansbro	77%
Älvdalen	75%

(Källa: Skolverket, 2014)

Reflektion

Det innebär att de kommuner med bäst resultat (Malung-Sälen, Leksand och Gagnef) ändå har 18 % av eleverna som inte tar examen inom 4 år.

En intressant fråga är hur många av dessa som tillhör gruppen nyanlända och har gått på IM? Arbetsgruppen redovisar ingen statistik över IM-elever i Dalarna då det skulle innebära en större utredning. Det beror bl.a. på att kommunerna har olika förfaringssätt vid anmälan till IM. Dock är arbetsgruppen medveten om att IM- programmen upplevs växa. Här skulle en noggrannare undersökning behöva göras vid planer på en gymnasiesamverkan kring IM.

En annan intressant aspekt är att kurvan för antal avbrott i åk 1 och fullföljd examen under 4 år följs åt i de flesta kommuner.

Obehöriga till gymnasieskolan

Vid årets mätning våren 2014 ligger Dalarna över riksgenomsnittet 13,1% i andel elever som ej är behöriga till gymnasiet. Vi är ett av de av länen som har högst andel obehöriga elever med 15,7 %. (Skolverket).

Andelen ej behöriga till nationellt program				
	2011	2012	2013	2014
Riket totalt, samtl. Elever	12,3	12,5	12,4	13,1
Dalarna totalt, samtl. elever	13,3	13,2	13,6	15,7
Dalarna kommunal, samtl. elever	12,9	12,8	13,3	15,8
Dalarna fristående, samtl. elever	22,7	20,1	19,8	13,8
Avesta, samtl. elever	9,8	13,8	15,1	23,6
Borlänge, samtl. elever	18,3	15,4	19,1	16,1
Falun, samtl. elever	9,8	11	12,1	13,5
Gagnef, samtl. elever	..	12,2	..	..
Hedemora, samtl. elever	18,7	17,9	11,3	11,3
Leksand, samtl. elever	11,6	8,9	9,3	11,1
Ludvika, samtl. elever	17,3	14	17,1	19,1
Malung-Sälen, samtl. elever	..	15,5	..	..
Mora, samtl. elever	17,5	14,7	14,8	21
Orsa, samtl. elever	27,7	30,5	18,8	23,2
Rättvik, samtl. elever	..	..	..	..
Smedjebacken, samtl. elever	11	10,5	12,3	19
Säter, samtl. elever	9,2	..	15,3	17
Vansbro, samtl. elever	..	16	15,2	23,8
Älvdalen, samtl. elever	20,6	..	14,3	19,6
Dubbelprick betyder att antalet elever är färre än tio.				
Källa: Skolverket SIRIS				

Andelen obehöriga elever till gymnasiet har varit en negativ trend i ett 10 årigt perspektiv både sett till riket och länet. Noterbart är att Vansbro, Orsa och Avesta toppar årets mätning med över 23 %, där nästan var fjärde elev inte är behörig till nationella program.

Måluppfyllelse och behörighet hos utrikesfödda elever

Dalarna ligger i botten när det gäller utrikesfödda elever som uppfyller målen i alla ämnen vid grundskolans slut. I Dalarna klarar 42 % av den gruppen elever målen i alla ämnen, i riket är siffran 52 %.

Dalarna ligger också nästan i botten när det gäller behörighet till yrkesprogram, bland elever som är utrikes födda. I Dalarna är 56 % behöriga medan siffran i riket är 63 % (Skolverket 2014).

Reflektion

Att Dalarna har en stor grupp elever som inte är behöriga till nationella program innebär att dessa unga kommer att börja på något av IM:s program. Där är som tidigare visats den lägsta genomströmningen. I värsta fall ingår ungdomarna i gruppen som står helt utanför skolan. Här vilar därför ett stort ansvar på kommunerna att förbättra måluppfyllelsen i grundskolan.

Orsaker till avhopp i några av Dalarnas skolor

Arbetsgruppen har sammanställt information från Dalarnas skolor kring antal avhopp och orsaker till avhopp från kalenderåret 2013. Informationen har samlats in genom Gysam men även de skolor som inte är medlemmar i Gysam har tillfrågats. Hittills har 10 kommuner i Dalarna rapporterat in sina avhopp för 2013 och summan är totalt 383 avhopp. Samtliga avhopp rör gymnasiesamverkans kommuner. Avesta och Mora har inte lämnat uppgifter i nuläget.

Orsakerna som angetts har varit många och formulerats olika. Arbetsgruppen har kategoriserat dessa under: fel programval, flytt, hög ogiltigfrånvaro/hälsoskäl, trivsel/sociala skäl och övrigt som exempelvis arbete, utbytesår eller okänd orsak.

Av 387 avhopp anges följande orsaker:

131	34%	Programbyten/byte av skola
72	19%	Flytt/pendling/nytt boende
58	15%	Trivsel/sociala skäl/ psykisk ohälsa
52	13%	Vet ej
50	13%	Övrigt
24	6%	Hög frånvaro/ogiltigfrånvaro/medicinska skäl

Vad som ingår i kategorierna går att läsa om i bilaga 2.

Reflektion

Efter insamlingen av orsaker till avhopp ser arbetsgruppen att tolkningar av avhopp och vilka svar som accepteras kring avhopp ser olika ut på skolorna. Därför går det inte att dra några säkra slutsatser av den informationen vi fått. Men det ger ändå en bild av att Dalarna inte är unika i att ha varken färre eller ovanligt många avhopp, utan vi bekräftar i stort de nationella siffrorna. Årets siffror visar inte någon markant skillnad i avhopp mellan pojkar och flickor. Eftersom tolkningarna av avhopp görs olika, så kan vi inte vid denna enklare översikt veta om det ligger andra orsaker bakom. Exempelvis orsaken, Flytt, kan ju tyda på hemlängtan, att skola/programmet inte var som tänkt eller något helt annat.

Efter att ha diskuterat med kvalitetsgruppen och beredningsgruppen i Gysam, påpekades att en gemensam definition av avhopp och en överenskommelse om på vilket sätt och vilka faktorer som ska räknas in, är en förutsättning för att få ett bra utgångsvärde för att kunna mäta effekten av ett projekt. Det är också viktigt att poängtera att byte av program också ses som en riskfaktor som kan leda till avhopp. Dessutom visar Tema Unga i arbetslivets

djupintervjuer med unga som hoppat av sina studier, att den främsta orsaken är mobbning. Det har dock inte förekommit i den här sammanställningen och det gör det sällan vid liknande kartläggningar. Man kan anta att dessa uppgifter är för känsliga att berätta om och görs enbart under vissa förutsättningar.

Socioekonomisk kalkyl- vi har inte råd att låta bli...

Utanförskapets pris – Ingvar Nilsson m.fl.

Nationalekonomen Ingvar Nilsson, med kollegor, har under många år arbetat fram en kalkylmodell om vad det kostar att inte motverka ett utanförskap. Här nedan finns en skärmdump från sidan www.utanforskapetspris.se som visar de kostnader samhället har för de personer som hamnar utanför samhället. Observera att det handlar om en enda årskull i Dalarna.

Kalkylen bygger på statistik från Dalarna och utgår från en årskull på 2 929 sexåringar. Av dessa hamnar 383 (12,8 %) under livet i utanförskap och modellen beskriver vad det kostar samhället sammantaget fram tills gruppens individer fyller 65 år.

Reflektion

Om det går att få fler att lyckas med sin skolgång så görs både en vinst på det personliga planet och en betydande samhällsekonomisk vinst. Om 38 elever (10 %) av de som riskerar att hamna i utanförskap istället lyckas, så blir den samhällsekonomiska vinsten också 10 %, alltså 600 miljoner per årskull.

Om psykisk ohälsa hos unga

Orsaker till psykisk ohälsa

Undersökningar, forskning och intervjuer visar att sambandet mellan hälsa och lärande har stor betydelse för de ungas psykiska hälsa. När unga tillfrågats varför de hoppat av är mobbning i topp på orsaker, tillsammans med att de upplevt ett dåligt bemötande i skolan och brist på pedagogiskt stöd (Tema Unga, 10 orsaker till avhopp). I Gysams Samsynsutredning (2012) lyfter elever fram brister i gymnasieskolans sociala miljö och elevhälsan som viktiga utvecklingsområden. Även förstudiens intervjuer pekar på vikten av relationernas betydelse på skolan. När en årskurs nio i Dalarna i våras intervjuades, om vad som utgör en bra skola, handlade svaren ofta om att minska antalet prov, minska stressen i skolan och att få bättre relationer till personalen på skolan.

Psykisk ohälsa i procent, nationellt och i Dalarna

Detta visar också Skolverkets enkät 2012 om elevers och lärares attityder till skolan, att 30 % av flickorna och 23 % av pojkarna på högstadiet alltid eller oftast kände sig stressade i skolan. Motsvarande siffror för gymnasiet var 48 % och 27 %. LUPP-undersökningar som gjorts i Dalarnas kommuner visar att de flesta mår bra, men omkring hälften svarar att de har problem med stress eller sömnsvårigheter minst en gång i veckan.

Goda relationer faktor som minskar psykisk ohälsa

I Skolverkets och Socialstyrelsens nyutgivna (2014) kunskapsstöd, *Vägledning för elevhälsan*, beskrivs att tillit och förtroende har betydelse för om personalen får kännedom om problematiska företeelser som pågår bland elever. Iwarsson (2014), Samtal i skolan, lyfter fram att forskning visar att det blir bättre resultat för elever med psykisk ohälsa om relationerna och bemötandet fungerar bra i skolan.

5. Kunskapsinhämtning från intervjuer och referensgrupper

Arbetsgruppen har utfört intervjuer med studie- och yrkesvägledare, kuratorer, rektorer och en ungdomskonsulent i Dalarna kring utvecklingsmöjligheter. Intervjuerna ringar in områden som anses viktiga inför ett regionalt projekt för de intervjuade personerna (utförligare material i bilaga 1).

Intervjuer studie-och yrkesvägledare, kuratorer och ungdomskonsulent på både gymnasiet och grundskola om att förebygga avhopp i skolan.

Samtliga intervjuade förordar flexibla lösningar. De menar att skolan måste anpassa sina lärmiljöer efter elevernas individuella behov.

SYV och kurator på grundskolan och ungdomskonsulenten på IM vill förbättra arbetet med elevernas självkänsla och självförtroende och skapa en "vi-känsla" på skolan. Detta anses vara särskilt viktigt för elever med "annorlunda begåvningar".

SYV på gymnasiet betonar att studie-och yrkesvägledning bör vara hela skolans ansvar och att elever tidigt bör få stöd att tänka på framtiden och att utveckla sin valkompetens.

Flera anser att övergången mellan grundskola och gymnasium behöver bli mer trygg och att mottagandet ska vara väl förberett, och att mer insatser läggs på elever som behöver extra pedagogiskt stöd.

Intervjuer utförda med rektorer och gymnasiechef kring utvecklingsmöjligheter

Gymnasieskolan i Borlänge har under en tid fokuserat på att få IM-elever behöriga till ett nationellt program, och man har lyckats med 1/3. Det som bör prioriteras nu är IMYRK (yrkesintroduktion), men det också är viktigt att utveckla nya metoder och arbetssätt på hela IM. Gymnasieskolan i Leksand jobbar med några olika fokusområden, varav ett är att få fler elever att lyckas med sin skolgång.

Borlänge menar att det finns områden att utveckla som mentorskap, elevhälsa, identifiera och ge stöd tidigare. De vill prioritera elever med psykisk ohälsa eller allmänt dåligt mående. Leksand ser ett intresse i organisationens arbete med eleven för att göra största möjliga nytta och ge bästa möjliga stöd. De ser också ett behov av kartläggning och identifiering av elever i behov av extra stöd.

Alla är överens om att utveckla bättre uppföljning av närvaro och resultat. Det skulle kunna vara en relevant uppgift för en elevcoach.

De intervjuade ser också en poäng med ett regionalt projekt för att få fler att lyckas i skolan. Inte minst som ett informations-och kunskapsutbyte av det som görs i landet och vad man kan lära av det.

Möten med arbetsgruppens referensgrupper

Kvalitetsgruppen, Gysam 2014-08-25

Efter arbetsgruppens information tillfrågades gruppen att diskutera möjligheter och hinder för ett regionalt projekt.

De möjligheter gruppen såg var:

- Möjligt att få resurser (ekonomiskt) för att utveckla skolan
- Behöver inte uppfinna hjulet en gång till i alla kommuner
- Samverkan med en gemensam idé
- Kompetensen växlas upp, multikompetenta grupper
- Chans att fortsätta utvecklingsarbetet som är på gång
- Kvitto på att det är framgångsrikt (Plug In)
- EU- prioriterar stora projekt
- Ger möjligheter för individ, kommun och län

De hinder som skulle kunna finnas var:

- Många kommuner som ska komma överens
- Mycket är redan på gång i skolorna och personal har ont om tid
- Det finns en projektrötthet
- Konkurrens
- Bristande förankring
- Tidsbegränsning
- Otydliga vinster för personalen
- Hur den ekonomiska situationen slagit ut i skolan

Beredningsgruppen, Gysam 2014-09-24

Efter inledningen och presentation av ett utkast till projektidén fick gruppen möjlighet att diskutera fördelar och nackdelar med ett regionalt projekt, och hur går vi vidare i processen.

Fördelar som lyftes fram:

- Gysams mål att öka genomströmningen på gymnasiet.
- Gemensam rutin och definition för elever som gör avbrott/avhopp.
- Gemensam rutin för tidiga insatser då elever ger signaler på att inte klara studier eller trivas på sitt program.
- Förbättra överbyggnad mellan grundskola och gymnasium (kartläggning elever i riskzon, överlämning, SYV).
- Erfarenhetsutbyte kring elever med en större psykosocial problematik där samordning av flera samhällsaktörer krävs.

- Erfarenhetsutbyte kring metoder för bemötandet av elever och undervisning på elevens egen nivå.
- Utveckla IM eftersom det programmet upplevs ha flest avhopp.
- Språkstöd för utlandsfödda som kommer in på nationella program, då eleverna har kunskapsbrister som gymnasiet inte är förberett på.

Nackdelar som kom fram:

- Förutsättningarna ser olika ut för gymnasieskolorna i Dalarna.
- Deltagandet i ett länsövergripande projekt behöver vara flexibelt så att alla inte behöver göra exakt lika.
- Projektet måste bli väl förankrat på alla nivåer för att kunna genomföras.
- Kompetens, resurser och att få igång det hemma.

Beredningsgruppen beslutade att invänta rapporten och ledningsgruppens beslut den 17 oktober kring den fortsatta processen.

6. Behov och utvecklingsmöjligheter

Utefter de erfarenheter som gjorts i överblickade projekt, intervjuer och utredningen ser arbetsgruppen följande:

I ett regionalt projekt ska det ges möjligheter för enskilda skolor att själva välja vilka delar insatserna ska innehålla utifrån egna lokala förutsättningar. Med en gemensam målsättning om att skapa en bättre skola för alla elever och på sikt minska och förebygga avhoppet i Dalarna. Projektet bör också syfta till att stärka och komplettera den verksamhet som redan görs i skolorna.

Arbetsgruppen har identifierat att det finns många behov och utvecklingsmöjligheter inför ett regionalt projekt kring en bättre skola för alla elever, där det finns stora möjligheter för alla att lära sig och utvecklas. Arbetsgruppen ser behov av följande ämnen och möjligheter att ha med i ett regionalt projekt:

- Utbilda skolpersonal i bemötande, metod som når alla elevgrupper med ökad risk för avhopp.
- Utforma system för att registrera elever som gör avbrott på sitt gymnasieprogram och dess orsaker
- Tidiga insatser
- Utveckla överbrygning av grundskola-gymnasium.
- Minska avhopp på IM
- Utveckla SYV och arbetsmarknadskunskap.
- Flexibel utbildning och anpassade lärmiljöer.

Dessa områden kan utformas och utföras på olika sätt (exempel på beprövade metoder längre fram).

Goda exempel

Här beskrivs mycket kort några projekt som visat goda resultat och framhållits som framgångsrika i vår kartläggning och i intervjuer. Vi börjar med projekt som redan genomförts med målgruppen avhoppare. Därefter presenteras Vinna-projektet från Jämtland som arbetsgruppen har besökt och där förebyggande arbete gett resultat.

Vägval Framtid, VBU i Smedjebacken/ Ludvika och Arena Academy i Falun

I Dalarna handlar det om två insatser där största målgruppen varit elever som hoppat av sina gymnasiestudier. Vägval Framtid vänder sig till ungdomar mellan 15 – 25 år och Arena Academy mot åldersgruppen 16 -25 år. Båda är ESF-projekt där målet varit att stötta individer för att kunna återgå till studier eller jobb. Arbetsätt som varit framgångsrika handlar om att utgå från varje individs förutsättningar, använda sig av multikompetent

personal och samverka med stödjande samhällsaktörer. Arena Academy framhåller i sin slutrapport att den bästa lösningen är om alla avhopp för unga under 20 år kan förhindras. Alla former av stöd som skolpeng, elevvård, fria skolluncher, fri läkarvård, fria läromedel, CSNs studiebidrag, fria bussresor m.m. är knutna till att vara inskriven på en gymnasieskola. "Många, varken föräldrar eller ungdomar, förstår inte konsekvensen av att hoppa och det uppstår då ett glapp tills 20 års ålder då vuxenutbildningen är tillgänglig. Någon arbetsmarknad existerar knappt för en ungdom utan gymnasieutbildning" (Arena Academy projekt, dnr 2011- 3060028). Även Vägval Framtid framhåller vikten av ett förebyggande arbete och att personalens empati och kompetens betyder mycket för dessa elever. De menar också att det finns många gamla strukturer som försvårar hela processen att återgå eller stanna i utbildning.

Vinna-projektet/ Vinnarverkstan, Östersund, Jämtland

Ett ESF-projekt som arbetat för att förebygga och minska avhopp på skolan genom ett flertal insatser. Målsättningen var att halvera avhoppet på en stor skola med nästan 2000 elever. Projektet genomfördes 2010-2013 och halverade avhoppet på två år. De metoder som bland annat användes var kompetensutveckling för personal i bemötande och förhållningssätt/ledarskap, elever var delaktiga i utformning av regler, nära kontakt med företag och föreningsliv, kartläggning av F i åk 1. Vinnarverkstad för elever i riskzonen för avhopp var lyckosamt, där elever fått hjälp med struktur, upplägg och ett ytterligare pedagogiskt stöd.

Projektledaren framhåller några viktiga komponenter för deras framgång med att halvera avhoppet på skolan.

- Rektorn har ett stort ansvar för att få elever kvar i skolan
- Det är besvärligt att hoppa av, alla möjliga lösningar ska ha utretts innan någon skrivs ut. Mentorn är med hela vägen.
- Många lärare behöver stöd i ledarskap och bemötande. De skolor där arbetsgrupp tillsammans med rektor genomfört utbildningen är de skolor som lyckats bäst.
- Tidig upptäckt i stödjandet av att läsa upp F-betyg och genomgång av orsaker till att elever slutat.
- Vinnarverkstan har varit ett extra stöd. Där är bemötande och ett elevcentrerat arbete i fokus.

Vinna ger exempel på att en bred satsning på att förebygga avhopp ger resultat. Det leder oss in på SKLs nationella projekt om att förebygga avhopp. Se nästa avsnitt.

7. Plug In, ett projekt som halverat avhoppen

Det nationella ESF-projektet Plug In har bedrivit utvecklingsarbete sedan våren 2012 och pågår fram till juni 2015. Det leds och samordnas av SKL i samverkan med fem regioner: Göteborgsregionens kommunalförbund, Region Jämtland, Regionförbunden Kalmar län och Södra Småland, Region Västerbotten och Region Östsam.

Syftet

Syftet med projektet är att utveckla nya metoder och förändra utbildningsstrukturer som kan fånga upp elever som löper störst risk att avbryta sina gymnasiestudier redan innan de "hoppas av". Projektet har inriktat sig på arbete för att förebygga avhopp och förbättra arbetet inom ramen för KIA.

Projektdesign:

Projektdesignen omfattar tre nivåer: Nationell, regional och kommunal nivå. Regionerna har ett samordningsansvar för kommunerna (ca 55 st). På alla tre nivåer i projektet finns en projektledare och en ekonom. De övergripande målen för projektet var att minska avhoppet från gymnasieskolan, halvera andelen elever som inte fullföljer inom 4 år och minska arbetslösheten bland de ungdomar som inte återgår till studier. Hittills har projektet visat goda resultat på deltagarnivå och uppsatta kvantitativa mål nås med råge. Även 75 % av projektresultaten är implementerade.

De goda erfarenheterna från projektdesignen är bland annat att regionförbunden kan samordna kommunernas arbete och verkstäderna har kunnat avlastas från en större del av administrationen. Den regionala samordningen har även underlättat erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling.

Metoderna

PlugInnovation.se är en kunskapsplattform som projektet byggt upp med uppdateringar kring statistik, forskning och metoder.

Exempel på insatser i verkstäderna är:

- utveckling av KBT och motiverande samtal
- coachning
- hälsofrämjande insatser, vardagsträning, temaseminarier för lärare, SYV och elever tillsammans.
- Flera projekt samverkar tvärssektoriellt och ser behov av bättre samordning mellan vuxenutbildning, skolan, gymnasiet, arbetsförmedling, försäkringskassa och det lokala näringslivet.

Apel som också tittat på Plug In framhåller främst följande framgångsfaktorer: samverkan, flexibilitet, uppföljning, relationell kompetens och elevcentrerat arbetssätt.

Arbetsgruppens reflektioner:

Plug In ger exempel på beprövade metoder kopplat till internationell forskning som kan ge stöd till projektens ansökningar. Plug In bekräftar också framgångsfaktorerna som är avgörande för effektiva insatser:

- *bemötande och relationer*
- *samverkan inom och utanför skolan*
- *tidiga insatser*
- *flexibla utbildningar*
- *tydliga mål*

Projektet visar också att det har varit större genomslagskraft i de regioner där insatserna från början fått stöd av rektorerna i deltagande kommuner. Det är också viktigt att insatsen är kontinuerlig och att det genomsyras av ett gemensamt förhållningssätt på hela skolan. Att använda sig av flera komponenter för att förebygga avhopp är mycket framgångsrikt om programmet ska bli effektivt.

Arbetsgruppen har tittat på flera framgångsrika metoder i Plug In projekten och det som varit gemensamt för de mest framgångsrika metoderna är att de alla framhållit bemötandet som den största framgångsfaktorn. Insatserna har också varit lokalt anpassade efter de förutsättningar som funnits på skolan. Några av de metoder arbetsgruppen tittat på:

- Elevcentrerat arbetssätt (Bemötande och anknytning generellt i metoder)
- Elevcoach/case manager, (Hjalmar Strömerskolan; Strömsund)
- Överlämning grundskola och gymnasiet (Lycksele, Motala)
- Språkstöd i språkintruktionsprogrammen (Lycksele, Samspråka)
- Samverkan mellan yrkesintruktions och nationella program (Linköping)
- Multikompetenta team (Första rummet Skellefteå)

Dessa metoder kan du läsa mer om i bilaga 4.

Utifrån vår kunskapsinhämtning och erfarenheterna från Plug In ser vi främst tre områden som återkommande framhävs som viktiga framgångsfaktorer.

Anknytning

Bemötande, relationer och ett gemensamt förhållningssätt framhålls som den absolut viktigaste framgångsfaktorn i alla projekt och metoder arbetsgruppen undersökt.

Plug In menar att detta är det främsta området de och skolorna behöver arbeta mer med, att eleven ska känna en god anknytning till skolan.

Tidiga insatser

Att tidigt upptäcka vilka elever som har frånvaro, hamnar efter i skolan eller uppvisar andra

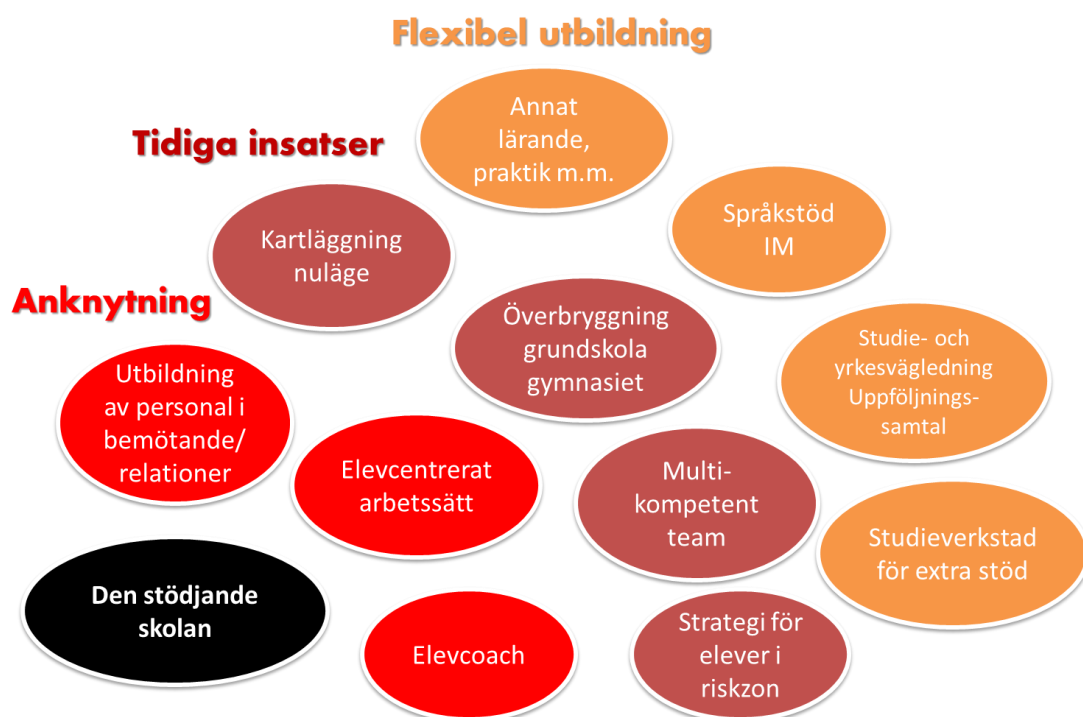
riskfaktorer. Det förutsätter en god överlämning från grundskolan, en god uppföljning av elever som byter eller avbryter sitt program och varför. En strategi för att hantera elever i riskzonen.

Flexibel utbildning

Elever önskar en utbildning anpassad efter deras egen nivå. Det förutsätter en flexibel och anpassningsbar läromiljö i skolan eller alternativ läroplats, med stöd i olika former.

Att använda sig av flera komponenter på olika nivåer har visat sig vara mest framgångsrikt i forskning om projekt och dess metoder. Att enbart satsa på exempelvis kartläggning och uppföljning i ett projekt för att förebygga avhopp, har inte visat resultat. Det är viktigt att alla insatser genomsyras av ett helhetsperspektiv, kontinuitet och ett gemensamt förhållningssätt. Exempelvis har arbetet med den psykiska och fysiska hälsan varit en viktig och naturlig del i många av de stödjande metoderna för eleverna.

I paletten nedan presenteras de metoder som ingår i dessa tre framgångsfaktorer. Många av metoderna behöver samverka och spänner över alla komponenter som framhållits som viktiga i ett förebyggande arbete. Metoderna presenteras nedan för en enklare översikt, mer går att läsa i bilaga 4.

Plug In visar på beprövade metoder som är kopplade till forskning. Även om projektet ännu inte är avslutat finns det också tankar från SKL:s håll att genomföra en fortsättning på Plug In, ett så kallat Plug In 2.0. De erfarenheter som gjorts visar att det i fortsättningen behöver vara mer fokus på elevens anknytning till skolan, ett holistiskt perspektiv och att arbeta för mer flexibla organisationer.

8. Slutsatser och fortsättning

Vilka förutsättningar/möjligheter finns det för ett regionalt projekt i att minska avhopp?

Arbetsgruppen fick i uppdrag att genom förstudien Tillväxt för alla, undersöka förutsättningar och möjligheter för ett regionalt projekt i att minska avhopp. Efter att ha fått en överblick över nuläget både nationellt och i Dalarna, visar det att regionen står inför en stor utmaning i att unga i högre utsträckning än förr avbryter sina studier. Våra strategidokument pekar på denna utmaning och det finns visioner för att öka genomströmningen i Dalarna. Det finns alltså goda möjligheter att finna ett gemensamt mål för regionen och intresserade kommuner för ett regionalt projekt.

Utifrån arbetsgruppens intervjuer och diskussioner i referensgrupper ser vi att det finns behov av att arbeta mer förebyggande med alla elever. Även om förutsättningarna ser olika ut för skolorna så tolkar arbetsgruppen det som att det finns ett intresse för att arbeta för ett gemensamt mål genom ett regionalt stöd, men utifrån skolornas egna behov och förutsättningar. Diskussionerna visade också att ett gediget förankringsarbete på skolorna är en förutsättning för att ett Dalarnas "Plug In"-projekt ska vara möjligt. Under våren finns bra förutsättningar för att påbörja och genomföra en sådan förankring.

Sammanfattningsvis ser arbetsgruppen följande möjligheter för ett regionalt projekt:

- Målgruppen betonas i Dalastrategin, Gysams kvalitetsarbete, i ungdomspolitiken och ger möjligheter för ett gemensamt mål.
- Behov och intresse för ett förebyggande arbete finns allmänt hos skolorna och kommunerna.
- Erfarenheter från Plug In gör att metoder och arbetssätt redan finns utvärderade och sammanställda.
- Det finns tid för förankring.
- Projekten Vägval framtid (VBU) och Arenan Academy (Falun) visar hur vi kan fånga upp dem som redan har hoppat av, därmed finns erfarenheter lokalt och ger möjlighet till att komplettera det förebyggande arbetet och ge en helhetssyn.
- Socialfonden ser gärna mer av större projekt på regional nivå och framhäver särskilt satsningar på målgruppen 15-24 år som inte slutfört gymnasiet.
- Erfarenheter av tidigare projekt visar att när regionen haft en samordnande roll har det gett goda resultat på individ, kommun och regional nivå. (Exempelvis Plug In och Unga till arbete i Dalarna)

Det som behövs är att ansvariga på olika nivåer bedömer att satsningen är så angelägen att samverkan efterfrågas för att möta utmaningarna kring skolavhopp i vår region. En gedigen förankring är en förutsättning för ett eventuellt kommande projekt, och för ett

genomförande krävs engagerade medarbetare som känner att insatsen är meningsfull för deras verksamhet.

Den fortsatta processen:

- Den 17 oktober informerades Gysams ledningsgrupp av projektet. Där togs beslutet att rapporten behandlas i respektive kommun som undersöker om de vill delta i fortsättningsarbetet.
- Avesta och Mora kommer att vara med i fortsatta diskussioner.
- Rapporten skickas ut till alla kommuner i slutet av oktober.
- Därefter följer fortsatt arbete tillsammans med intresserade kommuner, Region Dalarna och Gysam. Med ett förtydligande om kommande ägarskap av projektet. (nov-dec)
- Projektbeskrivning görs mellan januari och februari. Projektägaren kommer att göra en mer detaljerad projektbeskrivning.
- Förankring (jan- juni)

9. Ekonomiskt exempel

Här presenteras ett grovt uppskattat ekonomiskt exempel för några av metoderna från Plug In. Eftersom eventuella kostnader beror på vilka förutsättningar skolan har, hur långt skolan kommit i olika processer och vilka metoder man väljer, så ska exemplet ses som en meny. Menyn visar på olika metoder och en uppskattning om vad insatserna kostar i tjänster. Utförligare beskrivningar av insatserna går att läsa om i Bilaga 4.

Exemplet är beräknat på en genomsnittsskola med 500 elever. Den beskriver också kostnaderna i form av tjänster och är beräknat på ett år. (hela tjänster som kan delas upp efter behov).

Metoder	Omfattning	Total kostnad	Stöd ESF
Elevcoach	1 tjänst heltid (25-30 elever)	600 000 kr	300 000 kr
Språkstöd (IM)	2 tjänster (ca 50 elever)	1,2 milj kr	600 000 kr
Utbilda personal i bemötande (Föreläsning, seminarier)	35 personer (4 arbetslag * 5 halvdagar)	200 000kr	200 000 kr (PO1)
Utveckla strategi för hantering av riskfaktorer	0,5 tjänst i ett halvår	300 000 kr	150 000 kr
Studieverkstad	1 tjänst	600 000 kr	300 000 kr
Överbryggning grundskola och gymnasium	1 tjänst, (arbetar med 9:an – åk 1.)	600 000 kr	300 000 kr

PO1 står för Programområdet 1, Socialfonden.

Bilaga 1. Intervjuer

Intervjuer angående Avhopp i skolan, sammanställning av åsikter som

kommit fram. Källa: Sammanlagt 6 personer, studie-och yrkesvägledare, ungdomskonsulent, kurator, på grund -och gymnasieskolor inom dalakommuner aug-sept 2014.

Vad tror du minskar avhopp från gymnasiet?

Flexibla lösningar:

- Att skolan anpassar sina lärmiljöer efter eleverna och inte tvärt om.
- Att skolan genomsyras av en attityd där ”skolan är till för alla”, att det finns en vi-känsla.
- Att det krävs ett nytt sätt att organisera skolan på, där gamla strukturer måste bytas. (hur en skola ser ut fysiskt, hur grupper organiseras, pedagogik, m.m)

Kompetens

- Att ledningen i skolan måste bli bättre på att förstå grupprocesser för att kunna genomföra förändringar.

Helhetsförståelse

- Att skolans undervisning lägger fokus på att ge elever förståelse av sammansatta kunskaper än ämnesfragment.

SYV

- Att studie-och yrkesvägledning blir hela skolans ansvar och att elever får stöd i att tänka på framtiden; vem är jag, vad är mina styrkor, vad finns det för områden jag vill jobba inom, varför behövs ett jobb?

Framgångsrecept

- Att undersöka lärmiljöer som har framgång, t.ex. folkhögskolor.

Vad krävs för att genomföra det? - inom grundskolan – inom gymnasiet

Stärka det positiva

- Att redan på grundskolan stärka elevernas självkänsla, f.a. hos elever med ”annorlunda” begåvningar.
- Att inte se elever med ”annorlunda” begåvningar som ett problem utan se till deras tillgångar och styrkor.

Överlämning grundskola-gymnasium

- Att viktig pedagogisk information lämnas över från grundskolan till gymnasiet så att olika anpassningar kan följas upp.
- Att övergången mellan grundskola och gymnasium blir mer trygg och att mottagandet är väl förberett. T.ex. skulle elevcoacher kunna följa vissa elevgrupper från grundskolan till gymnasiet.

Tidiga insatser

- Att tidiga insatser görs på elever med särskilda behov, eller elever som tillfälligt blir sjuka och kommer efter.

Samverkan

- Att de nationella programmen (NP) och introduktionsprogrammen(IM) samverkar mer.

Pedagogiskt stöd

- Att mer resurser läggs på elever som behöver extra pedagogiskt stöd.
- Att yrkeselever ofta behöver mer pedagogiskt stöd i teoriämnen.

SYV

- Att eleven har förutsättningar att göra väl underbyggda val och väljer rätt gymnasieprogram.
- Att eleverna tidigt får kunskaper om vad gymnasieutbildningen leder till.

Vad ser du vore ett intressant regionalt projekt inom att minska avhopp?

Flexibla lösningar

- Att utveckla metoder där skolan anpassar sina lärmiljöer efter eleverna, så att fler elever får förutsättningar att klara sin utbildning.

SYV

- Att eleverna får mer arbetsmarknadskunskap.

Bred förankring

- Att projektet förankras väl från början där alla, ledning, rektorer, pedagoger på gymnasieskolans program, är överens om mål och metoder.

Intervjuer har också genomförts med:

Plug In

- Anna Liljeström, Följeforskare
- Gunnar Anderzon, Projektledare SKL
- Leif Klingensjö, Samordnare SKL
- Carita Green-Granström, Första rummet, Skellefteå
- Bertil Almgren, Projektledare Region Västerbotten
- Sabina Svahn, Göteborgsregionens kommunalförbund, GRUUS/Plug In
- Besökte Lycksele, erfarenhetsutbyte om Plug In med Östsam, Västerbotten och Jämtland.

Rektorer

- Mikael Fältsjö, gymnasiechef, Ronny Björn, rektor Borlänge
- Carin Fredlin, rektor, Leksand

Studiebesök

- VBU, Vägval framtid, Mats Johnsson och Lennart Myrdal
- Vinna- projektet och Plug in, Jämtland (våren 2014)

Unga

- Workshop med åk 9. Dalarna (våren 2014)
- Fokusgrupp intervju med Arenan Academy (våren 2014)
- Information från *10 orsaker till avhopp* samt tv-serierna Dropouts och Sverige sviker

Bilaga 2. Dalarna avhopp tabell

Avhopp per gymnasium

Skolor: 18 st

Avhopp: 387 st

Tjejer: 186 st

Killar: 178 st

Tjejer + Killar = 364 avhopp totalt = 387

Avhopp/kommun		
Avesta - st	Leksand 23 st	Säter 19 st
Borlänge 114 st	Malung-Sälen 23 st	Vansbro 6 st
Falun 100 st	Mora - st	VBU 41 st
Gagnef - st	Orsa - st	Älvdalen - st
Hedemora 44 st	Rättvik 17 st	

Orsaker
Fel program/skolval 131 st
Flytt 72 st
Hög frånvaro/ogiltig frånvaro 24 st
Trivsel/sociala skäl 58 st
Övrigt 50 st
Vet ej 52 st

Skola	Kommun	Period	Avhopp totalt	Tjejer	Killar	Fel program/skolval	Flytt	Hög frånvaro/ogiltig frånvaro	Trivsel/sociala skäl	Övrigt	Vet ej
Dalhanders Kunskapscentrum	Säter	2013	19	11	8	7	7	1	4		
Kristinegymnasiet	Falun	2013/14	23	18	5	11	7	1	3	1	
Lugnetgymnasiet	Falun	vtht2013	26	10	16	8	2		10	2	4
Programmen BA, ES, IN-grafisk	Falun	ht 2013	16	10	6	12	1		3		
Haraldsbogymnasiet	Falun	vt2013	18	10	8	15			1	2	
HBO Falugymnasium	Falun	2013	17	12	5	12	1			2	2
IM-program	Borlänge	2013	33	8	25	8					25
Soltorgsgymnasiet	Borlänge	2013	15	6	9	5	6	2	2		
Hagagymnasiet	Borlänge	2013	39	22	17	7	10	4	4	10	4
Hushagsgymnasiet	Borlänge		10	4	6	3		1	5		1
Erikslundsgymnasiet	Borlänge	2013	10	1	9	5		3	2		
Ljungbergsgymnasiet	Borlänge		7	2	5	3	2	2			
Rättvik	Rättvik	2013	17	11	6	8	3	3	2		1
Leksands Gymnasium	Leksand	2013	23	9	14	10	8			5	
Malung- Sälens Gymnasieskola	Malung-Sälen	2013	23			3	9	3	4	4	
VBU, Smedjebacken	VBU	2013	41	19	22	5	5	1	14	12	4
Martin Koch gymnasiet	Hedemora	2013	44	24	20	8	6	3	4	12	11
Vansbro skolan	Vansbro	2013	6	1	5	1	5				

Avhopp per gymnasium

Kön	Tjejer	Killar	Totalt
Avesta	-	-	-
Borlänge	43	71	114
Falun	60	40	100
Gagnef	-	-	-
Hedemora	24	20	44
Leksand	9	14	23
Malung-Sälen	-	-	-
Mora	-	-	-
Orsa	-	-	-
Rättvik	11	6	17
Säter	11	8	19
Vansbro	1	5	6
VBU	19	22	41
Älvdalen	-	-	-
Summa	178	186	364

Orsak	Fel program/ skolval	Flytt	Hög frånvaro/ ogiltig frånvaro	Trivsel/ sociala skäl	Övrigt	Vet ej	Totalt
Avesta	-	-	-	-	-	-	-
Borlänge	31	18	12	13	10	30	114
Falun	58	11	1	17	7	6	100
Gagnef	-	-	-	-	-	-	-
Hedemora	8	6	3	4	12	11	44
Leksand	10	8	0	0	5	0	23
Malung-Sälen	3	9	3	4	4	0	23
Mora	-	-	-	-	-	-	-
Orsa	-	-	-	-	-	-	-
Rättvik	8	3	3	2	0	1	17
Säter	7	7	1	4	0	0	19
Vansbro	1	5	0	0	0	0	6
VBU	5	5	1	14	12	4	41
Älvdalen	-	-	-	-	-	-	-
Summa	131	72	24	58	50	52	387

Kategorierna

Fel program/skolval

- Fel val av program
- Bytt skola/utbildning
- Vill gå annat program
- Bytt till passande program/ny utbildning
- Årskursbyte
- Egen betald utbildning
- För hög nivå/svårt program

Flytt

- Flytt till annan kommun
- Hemlängtan
- Pendling funkar ej
- Sabbatsår för utomlands
- Resväg

Hög frånvaro/ogiltig frånvaro

- Frånvaro
- Sjukdom
- Hälsoskäl
- Medicinska orsaker
- Hög frånvaro/Ovilja att gå i särskolan

Trivsel/sociala skäl

- Sociala problem
- Ingen trivsel i skolan
- Sociala skäl
- Ej motiverad för studier
- Kompisar på annan skola
- Sociala kontakter
- KIA
- Jobba med sig själv
- Skoltrött
- Skolan suger
- Vill inte gå i skolan

- Personliga skäl
- Tappat intresse motivation
- Trivs ej i klassen/skolan/programmet

Övrigt

- Utbytesår avslutat
- Jobb
- Börjar om till hösten
- Söker arbete
- Fysiska hinder
- Annan verksamhet
- Uttagen till idrottslag

Vet ej

- Orsak saknas
- Oklar orsak
- Ej hört av sig
- Fungerar ej

Bilaga 3. Riskfaktorer för avhopp

Plugins identifierade riskfaktorer för avhopp.

Individuella bakgrundsfaktorer:

- SES (moderns utbildningsnivå Sverige), arbetslöshet förälder, ensamstående
- Närsamhällets karaktär (Klustering av ex. fattigdom, arbetslöshet osv)
- Kön (fler pojkar)
- Flytt (fler ökar risk)
- Sårbara grupper
- Låga skolresultat
- Historia av lågt "deltagande" i skolan
- Minoritetsgrupp

Familj- närsamhälle

- Fattigdom, stress, låg utbildningsnivå, begränsat stöd
- Hem-skola kulturkrockar
- Uppfostringsmönster- brist på tillsyn
- Föräldrars förväntningar
- Kommunikationsmönster (låga nivåer verbal interaktion)
- Negativa reaktioner på låga skolprestationer (Dale 2011)

Riskfaktorer synliga i skolan:

- Frånvaro
- Låga skolresultat
- Repetition av klass
- Inlärningsssvårigheter
- Negativa relationer med jämnåriga (mobbare, mobbad, utanförskap, kompisar som inte går i skolan)
- Låg självkänsla/självförtroende i skolkontexten
- Låg motåndskraft (klara motgångar)
- Funktionsnedsättningar
- Psykisk, fysisk ohälsa
- Behov av särskilt stöd

(Forskning, pluginnovation.se)

Anknytning till skolan: indikatorer på hur involverad/aktiv eleven är:

- Beteende (närvaro, aktivitet på lektioner, fullföljande av uppgifter, fokuserad tid på uppgifter och lektion)
- Akademisk (resultat/betyg, läsläsning, tid på skolarbete och skolrelaterade saker i skolan och hemma)
- Kognitiv (koppling mellan skola och framtida mål, relevans, meningsfullhet av skola, mål med lärande och för framtid, intresse för lärande, problemlösning)

- Psykologisk/affektiv (identifierar sig med skolans värderingar, normer, kompatibla normer hem-skola, hur värderar man skolframgång. Stöd och social trygghet)

”Skolrelaterade” riskfaktorer påverkar anknytning:

- Brist på kompetens att arbeta med ”elever i riskzon”
- Brist på kompetensutveckling
- Brist på resurser (material eller personal)
- Brist på SYV
- Brister i det relationella arbetet lärare/elev
- Brist på stödfunktioner (kuratorer m.m.)
- Låg status på utbildning
- Social sammansättning (skolantagning)
- Storlek (skola och klass – för elever i risk-zon bra med mindre)
- Undervisningskvalitet
- Lärartäthet

(internationell forskning)

Riskfaktorer i organisationen/systemet: Kursplaner, läroplaner, undervisning

- Upplevd brist på meningsfullhet och relevans i kurser/studieplaner
- Föreskriven ”teoretisk” studieplan/kurser
- ”inlåsning” i olämpliga kurser (teoretiska/praktiska)
- Olämplig pedagogik – fokus på läroplanens innehåll/kursmålen snarare än eleverna
- Brist på alternativa utbildningsvägar med möjligheter till formaliserad ackreditering/validering
- Minskad tid för elevens helhetsutveckling p.g.a. press kring kursmål (socio-emotionellt, likabehandlingsarbete, stödsystem och även aktiviteter utanför skoldagen)

Riskfaktorer och omständigheter som bidrar till ej påbörjad eller avbruten gymnasieutbildning.(Unga utanför SOU 2003:92) och Ungdomar utanför gymnasieskolan- ett förtydligat ansvar för stat och kommun:

- Att föräldrarna har kort utbildning.
- Att växa upp i en familj som tar emot ekonomiskt bistånd.
- Att växa upp med sociala problem i familjen.
- Att växa upp i socioekonomiskt resurssvaga områden.
- Att inte nå kunskapskraven i flera ämnen i grundskolan.
- Att få barn i tonåren.
- Att begå brott i tonåren.
- Att drabbas av psykisk och fysisk ohälsa.
- Att ha en funktionsnedsättning
- Att ha kort vistelsetid i Sverige.

(s.123)

Bilaga 4. Metoder för att förebygga avhopp

Skolan lyckas med alla

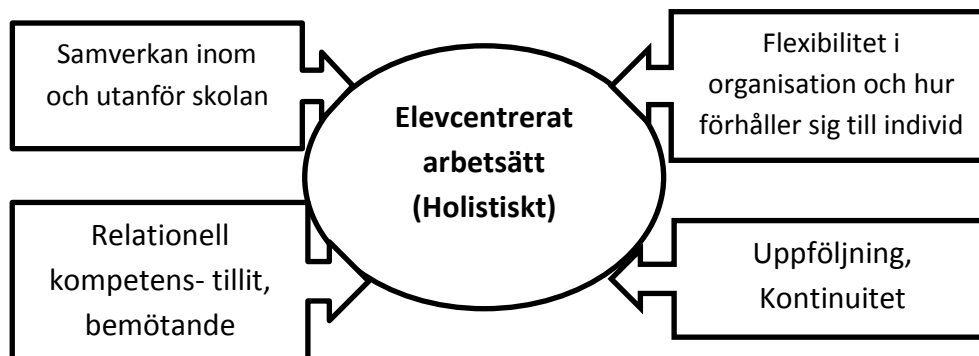
Anknytning (bemötande)

Utbildning av personal i relationer (gemensamt förhållningssätt)

Vinna provade två olika metoder för att höja nivån på mentorernas ledarskap och kommunikationsprofil. Lärarna har fått arbeta med egen insikt kring kommunikation och ledarskap för att kunna möta elever, kollegor och samarbetspartners på ett bättre sätt. Utbildningen skedde genom en större föreläsning där arbetslag tillsammans med rektorer fick anmäla intresse för fortsatt utbildning. Arbetslaget fick då under fem tillfällen (halvdagar) träffa en processledare. Utvärderingen visar att personalen uppskattat att de fått verktyg för att arbeta med själv och sitt ledarskap. Men också för att de blivit medvetna om elevens individuella styrkor och svagheter. Avhoppet har minskat med över 40 % och på de skolor där arbetslag tillsammans med rektorn utbildats har visat särskilt goda resultat. De arbetslag som genomgått utbildningen har diskuterat kommunikation och bemötande frågor med varandra. De har även spridit goda exempel mellan sig som medfört en positiv effekt internt i organisationen.

Elevcentrerat arbetssätt

Ett holistiskt perspektiv förutsätter att följande delar verkar utifrån elevens förmågor.

Apel som genom förstudien i ÖMS tittat på Plug In ger Strömsund som exempel på skola som arbetat på detta sätt. "Rektor ser holistiskt på avbrottsproblematiken och utvecklingsarbetet omfattar hela organisationen. Exempelvis har de en proffs-coach anställd på skolan." (Ann Öhman Sandberg/Carina Åberg, PM, Samordnande förstudie i ÖMS)

Elevcoach

På Hjalmar Strömerskolan i Strömsund har de en elevcoach som i praktiken fungerar som ett djupare mentorskap med ett lösningsfokuserad och motivationshöjande förhållningssätt. Coachens uppgift är att hjälpa eleven att hitta sina egna styrkor och förmågor för att nå de uppsatta målen. Coachen samverkar med mentorer och undervisande lärare men också med vårdnadshavare/godemän. Genom coachning och samverkan utarbetas stödstrukturer för att stimulera och underlätta lärande.

Coachen fångar upp elever som befinner sig i riskzon utifrån tecken såsom hög frånvaro, låga studieresultat och elever i behov av studiemotiverande insatser.

Elevcoachen får kännedom av elever i riskzon via mentorer, elevvårdsteamet samt vid överlämnandekonferenser. Eleverna själva tar också kontakt med elevcoach. Det har varit varierande antalet elever i verkstaden. 2014 var det 39 personer inskrivna. Totalt har projektet haft 55 unika deltagare. Elevcoachen träffar eleverna 1-2 gånger per vecka. Varje träff är 1-2 timmar. Möten mellan elever och elevcoach sker på coachens lokal som finns på skolan. Många viktiga möten är även de informella mötena som sker bland eleverna i korridorerna och i upphållsrum. Detta gäller både för möten med elever som personal.

Tidiga insatser

Kartläggning nuläge

Varje skola som medverkat i Plug In projekten har inlett arbetet med en kartläggning av nuläget på skolan. Utefter riskfaktorerna Plug In presenterat genom forskning, har skolorna utfört enkäter, intervjuer, uppföljningssamtal och i samverkan med KIA identifierat avhopp. Därefter har strategier, metoder utformats för att hantera de riskfaktorer som uppvisats på skolan. Denna kartläggning har sedan legat till grund för kommande jämförelser av resultat i slutet av projektet. Göteborgs regions verkstad handlade om att finna ett gemensamt system för gymnasieskolornas uppföljning, en uppdaterad version från deras modell GRUUS.

Kartläggning benämns också när en elev är aktuell för en insats exempelvis Studieverkstad eller annan mottagning. Då menar man mer en kartläggning av individens förmågor och förutsättningar.

Överbrygning grundskola gymnasiet

Studie- och yrkesvägledning, ett verktyg för att minska avhoppet från gymnasieskolan, 13 kommuner i Östergötland samt Tranås.

Syftet för det länsövergripande projektet var att utveckla SYV, minska avbrott i gymnasieskolan och att halvera dessa mellan 2012-2014. Detta genom att stödja kommunerna att utforma likvärdig studie- och yrkesvägledning, men inte likformig, med verktyg som bl.a. handlingsplaner, systematiskt kvalitetsarbete och att utveckla nätverk med omvärldskontakter.

I Motala anställdes två SYV på 50 % för att samverka på gymnasieskolan för att förhindra avbrott. De metoder som utvecklades var tänkta att implementeras för att få långsiktighet. SYV har jobbat med gruppvägledning i åk 9 för att förbereda gymnasievalet. Det har skett med bl.a. interaktiva övningar kring genus och gemensamma diskussioner. I både åk 9 och åk 1 på gymnasiet har eleverna använt ett dokument för sina studiemål, man har också jobbat med lokal arbetslivsorientering. I åk 1 handlar vägledningen om att stärka elever som blivit osäkra i sina val. SYV har också ingått i rutiner för tidig upptäckt genom uppsökande verksamhet, samt i samverkan med elevhälsan. Elever som blivit kontaktade får avgöra om de vill delta i stödverksamhet där fokus legat på struktur i vardagen och studieteknik. I

projektet har också ingått att jobba med den sociala arbetsmiljön där temadagar utförts där nya och gamla elever har blandats. Av medverkande elever har avhopp minskat med 50 %.

I Linköping var målet med verkstaden att implementera en överlämningsmodell mellan grund- och gymnasieskola. Metoden är att genom kommunens mottagningsgrupp låta en koordinator få information från grundskolornas överlämningsgrupp. I mötet lämnas information kring de elever som fått stöd i grundskolan. Eleverna kan vara både behöriga och icke behöriga till nationella program. Skolorna överlämnar dokumentation vid mötet t ex utredningar, åtgärdsprogram, m.m. Flertalet av skolorna skickar detta material efter avslutad termin. Koordinatoren följer sedan upp elevens val fram tills dess att den antas till gymnasiet. I augusti träffar koordinatoren representanter på mottagande gymnasieskola. Skolorna representerar sig alltid med specialpedagog och på flera skolor deltar vägledare, rektor och kurator samt mentorer ibland hela arbetslag. Här överlämnas den information som insamlats under våren. Koordinatoren följer upp programbyten till nya program och skolor.

Mottagnings team/multikompetent team

I Umeå har man satsat på Första rummet, en verkstad placerad på skolan för elever med hög frånvaro och risk för avhopp eller hoppat av. Verkstaden inleds med ett gemensamt utvärderingsverktyg genom enkät till deltagarna som beskriver nuläget. Verkstaden arbetar med grupp- och individaktiviteter inom de gymnasiegemensamma ämnena svenska, matematik, engelska och samhällskunskap samt en metod för att stärka elevens självkänsla och självförtroende, t.ex. motiverande samtal (MI).

Första rummet inleds med en kartläggning genom flerpartssamtal. Varje deltagare erbjuds att vara med i första rummet, tiden bestäms individuellt. Avstämningar görs tillsammans med elev och vårdnadshavare. Vid behov bjuds företrädare för andra myndigheter. Under aktiviteterna i Första rummet ska en kontinuerlig information till elevens ledning och arbetslag ges. Kontinuerlig information ska även ges till vårdnadshavare och i förekommande fall myndigheter.

Strategi för riskfaktorer

Med strategi för riskfaktorer menas de förebyggande insatser som görs kontinuerligt på skolan. Att ha en genomtänkt strategi för hur man hanterar exempelvis elever i riskzonen. Exempelvis vilken plan skolan har för att följa upp elever frånvaro med hjälp av en elevcoach, kurator eller fältare. Strategi för elever i riskzon syftar alltså till de strategier organisationen använder sig av för uppföljning, koll och kontinuitet. Det kan innebära många av tidigare presenterade metoder från Plug In. Följeforskaren från Plug In menade att det viktigaste inte bara är att få koll på vilka i skolan som hoppar av och varför, utan att ha en stegvis plan för hur skolan ska agera utifrån riskfaktorerna för avhopp. Vinna-projektet uttrycker det som att göra det besvärligt för elever att sluta, alla åtgärder ska prövas först.

Flexibel utbildning

Individanpassat lärande, Annat lärande praktik m.m.

Denna rubrik står för de olika verktyg som använts i många av Plug Ins metoder. Exempelvis arbetar Första rummet i Skellefteå mycket med estetiska ämnen, mindfulness, studiebesök och självstärkande insatser. Det handlar om att skapa en annan läromiljö och bemötande som tagits upp tidigare. Andra har exempelvis jobbat med onlineuppgifter, psykisk och fysisk hälsa, kombinerad praktik och utbildning .m.m.

Språkstöd IM

Samspråka Västerbotten (Vännäs, Lycksele, Norsjö)

Samspråka ingår i en regional satsning inom bl.a. introduktionsprogrammet. Samspråka arbetar utifrån tre olika metoder i tre olika kommuner. Dessa är modersmålsträning och handledning på modersmålet, integrerad ämnessvenska och med språkstöd som är viktiga delar för att öka förståelse, språkutveckling och kunskapsutveckling. I Vännäs, Lycksele och Norsjö sker samverkan mellan lärare i svenska som andraspråk och lärare i övriga ämnen. Det har även medfört att SI-eleverna kunnat delta i till exempel teman som EU-dag med mera.

I Lycksele har samverkan med lärare på de nationella programmen stärkts i och med att språkintröduktionens elever i större omfattning än tidigare fått göra praobesök på gymnasieprogrammen. Man satsar även på två timmars språkstöd i veckan med koppling till gymnasieprogrammets olika ämnen. Här har man inte arbetat med modersmålslärare utan arbetat med att vanliga lärare står för språkstödstimarna för att på så vis också få kompetensutveckling. Det har lett till förbättrade resultat i att nå betyg i kurser. Språkstödet har hjälpt elever på språkintröduktionsprogrammet att inte bara klara prov och uppgifter med nöd och näppe, utan flera av projektdeltagarna har t.o.m. lyckats mycket bra. Lycksele vill framför allt framhålla nyttan i arbetet för lärarna som nu fått större förståelse för språkproblematiken och fått insikt i hur de bör formulera prov, läxor m.m.

SYV uppföljningssamtal

I Lycksele kommun har under hösten 2013 studie- och yrkesvägledare gjort prioriterade vägledningssamtal med elever som börjar på gymnasiet. Syftet är att följa upp de insatser som görs i gymnasieskolan för att eleverna ska klara sina studier samt öka elevernas motivation för studierna. Målet är också att förbättra vägledningsinsatserna på både grundskolan inför gymnasievalet och på gymnasiet under utbildningstiden.

Samtliga elever får minst två samtal vardera under hösten. Insatsen består av att genomföra vägledningssamtal med eleverna dels om den information och vägledning de fått inför gymnasievalet samt om mottagandet på gymnasiet/ programmet. SYV ska identifiera hur olika anpassningar och stöd fungerar, vilken arbetsbelastning eleverna tycker att de har och hur eleverna upplever bemötandet på gymnasiet. I de fall där samtalet visar på behov av förändringar av det individuella upplägget kommer kontakt att tas med ansvarig rektor/elevhälsa/syv samt med klassföreståndare/mentor för återkoppling. Studie- och yrkesvägledaren på grundskolan genomför samtalen.

Studieverkstad för extra stöd

Plug In och Vinna-projektet ger exempel på att en studieverkstad för extra stöd är mycket uppskattat av elever och ger goda resultat i att få elever att stanna kvar i skolan. Med en studieverkstad menas en verkstad för de elever som har behov av extra stöd, det kan vara pga. en diagnos, F i flera ämnen eller liknande. Ibland är verkstaden kopplat till en elevcoach. Dessa verkstäder skiljer sig från exempelvis läxhjälp, läxstugor som vanligen finns på skolor. Studieverkstan är öppet och tillgängligt för eleven hela dagen. Studieverkstan kännetecknas av ett elevcentrerat arbetssätt, med bra bemötande och fokus på elevens förmågor. Eleven får hjälp med struktur, alternativt lärande i form av praktik eller liknande.